

Universitatea Creștină Partium din Oradea
Facultatea de Litere și Arte
Departamentul de Limbă și Literatură
Specializarea: Limba și literatura maghiară - Limba și literatura engleză

LUCRARE DE LICENȚĂ

Coordonator științific:
dr. Császi N. Ildikó
dr. Varga Zsuzsa

Absolvent:
Mezei Zsolt

Oradea
2025

Universitatea Creștină Partium din Oradea

Facultatea de Litere și Arte

Departamentul de Limbă și Literatură

Specializarea: Limba și literatura maghiară - Limba și literatura engleză

**EXAMINAREA DENUMIRILOR DE LOCALITĂȚI AL
SATULUI LEȚ**

Coordonator științific:
dr. Császi N. Ildikó
dr. Varga Zsuzsa

Absolvent:
Mezei Zsolt

Oradea

2025

Partiumi Keresztény Egyetem
Bölcsészettudományi és Művészeti Kar
Nyelv –és Irodalomtudományi Tanszék
Magyar nyelv és irodalom - Angol nyelv és irodalom szak

LÉCFALVA HELYNEVEINEK VIZSGÁLATA

Tudományos szakirányító:
dr. Császi N. Ildikó
dr. Varga Zsuzsa

Végzős hallgató:
Mezei Zsolt

Nagyvárad
2025

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
1. Történelmi bevezető.....	2
2. Lécfalva település bemutatása	3
2.1. Lécfalva története.....	4
2.2. Lécfalva napjainkban	6
3. Módszertan.....	8
4. A szótár felépítése	11
5. Helynevek helynévfajtájuk szerinti elemzése	13
6. Földrajzi köznevek vizsgálata.....	16
6.1. Elméleti bevezető.....	16
6.2. A korpuszban előforduló földrajzi köznevek	21
Összegzés	24
Bibliográfia	25
Mellékletek	27

Bevezetés

Kutatási munkám során a székelyföldi Lécfalva község élőnyelvi és történeti helyneveit gyűjtöttem össze. Az írásos dokumentumok és a különböző térképek tanulmányozása mellett, az interjú és a megfigyelés módszerét alkalmazva élőnyelvi gyűjtést végeztem.

A helynevek olyan nyelvi jelek, amelyek betekintést nyújtanak egy-egy közösség valamikori és jelenlegi életébe, sokat elárulnak a település táji adottságairól, az ahhoz köthető történelmi eseményekről, valamint a vizsgált közösség nyelvhasználati szokásairól és gondolkodásmódjáról. Éppen ezért a helynévkutatás egy értékmentő és értékmegőrző munkának számít. Ennek fényében az elsődleges célom Lécfalva helyneveinek összegyűjtése és nyelvészeti szempontú vizsgálata volt. Az adatfeldolgozás során a történeti forrásokat, valamint az élőnyelvi gyűjtés során szerzett információkat elemeztem – főként a nevek helynévfajta szerinti csoportosítására és a nevekben szereplő földrajzi köznevek vizsgálatára tértem ki. Emellett dolgozatomban igyekeztem rávilágítani arra is, hogy a helynévkincs folyamatos változáson megy keresztül. A részben társadalmi, részben gazdasági hatások következtében a szókészlet és a benne levő névkészlet állandó mozgásban van, azaz mindig vannak kivesző és új elemei. Nem utolsósorban írásom Lécfalva helytörténeti vizsgálatához is hozzájárul, illetve a magyar helynévkutatás szélesebb kontextusához kíván csatlakozni.

1. Történelmi bevezető

A székely nép története ugyanolyan változatos, mint az egyes nyugati országok régióinak népei. A különbség az, hogy a Kárpát-medencében, azon belül Háromszéken mindez a változatosság nagyon kicsiny területen jelentkezik. A különféle korokban lezajlott asszimilálódások, például a szláv és a Nyugat-Magyarországról betelepített határőrmagyarok keveredése eredményezték ezen faji különbségeket, amelyek máig sem szűntek meg teljesen. Ezt tanúsítják a különféle helynevek és népszokások, a viselkedésbeli eltérések és a nyelvjárások is. Székelyföld első feltérképezője Orbán Balázs volt, aki az 1867-ben megírt *A Székelyföld leírása* című művében mutatja be részleteiben a székely településeket, lerombolva téves feltételezéseket, mondákat.

A történelmi változások közül ebben a bevezetőben csupán néhányat említenék meg. Ezek azonban többé-kevésbé a mai napig éreztetik a hatásukat a térségben. Az évszázadok során rengetegen vándoroltak ki, különösen az 1800-as években, az otthon maradók pedig kezdetben számos sorscsapással néztek szembe, főként természeti katasztrófák, illetve mezőgazdasági törvények miatt. Az 1900-as évek változást hoztak azonban – még ha csak rövid időre is – éveken keresztül jó volt a termés, a törvények lazultak, így gazdag megélhetéssel jutalmazta a sors az évtizedeken át elnyomott székelyeket. Ezt követően az 1916-os év hozott magával egy megrázó eseményt, a román seregek betörését, amely következtében számos településről kényszerültek elvándorolni a lakosok, hátrahagyva a betegeket, öregeket és az anyagi értékeiket.

A felszabadítást követő visszaköltözés szintén nem ment gördülékenyen, a katonai elszállásolás számos pozitív és negatív következménnyel járt. Egyfelől a katonák segítséget nyújtottak a mezőgazdaságban, értékesítésben. Másfelől az erkölcsi mércék lazulása, dulakodások, betegségek egy újabb menekülés gondolatát keltették a lakosságban. A világháborút követő béketárgyalás azonban eloszlatta ezeket a félelmeket, az elszállásolás fokozatos megszűnése a következő időszakban a székelyek megélhetését segítette elő (Bodor 1918: 148–150). Ez a fellélegzés viszont nem tartott sokáig, ugyanis a kommunista hatalomátvételt követően – az ország más részeihez hasonlóan – itt is államosítás ment végbe, ami rendkívül megterhelő volt a magát főként mezőgazdálkodásból fenntartó község számára.

2. Lécfalva település bemutatása

Lécfalva, románul Leț, németül pedig Leisdorf Közép-Romániában, Kovászna megyében, azon belül is Háromszék közepén található falu, amely Sepsiszentgyörgytől 17 kilométerre keletre, Várhegy településsel együtt a Fekete-ügy jobb partján fekszik. Lécfalva a folyó régi medrének magaslatán, míg Várhegy szinte egy kilométerre délre, a Várhegyi-dombtól jobbra található. A tengerszint feletti 553 méterről egészen 538 méterig lejt a határ déli irányba, innen 12 méterrel emelkedik ki Várhegy. Erre a parányi, alacsony lélekszámú falura valóban találó az „Isten háta mögötti” jelző, egyedüli tábláján, amely a falu bejáratánál található, három nyelven is olvasható neve szerepel: *Lécfalva*, r. *Leț*, n. *Leisdorf* – más tábla a rendszerváltás óta nem található a faluban.

A szomszédos Várhegy települést 1899-ben csatolták Lécfalvához, amely közigazgatásilag a 4 kilométerre délre található Nagyborosnyóhoz tartozik. A legközelebbi vasútállomás is itt található, amely áthalad Maksán és Czófalván is.

Lécfalva elnevezésének eredete homályos, egy lehetséges megfejtés szerint szláv eredetű, ezt igazolják a környező települések elnevezései is, például a *Dálnok* falunév, amely a *dalnik* szóból ered, s amelynek jelentése 'elvándorló', vagy a *Maksa*, amely 'virágos helyet' jelent (Bodor 1918: 151). A történeti forrásokban, például az 1333–34-es pápai tizedjegyzékben, a települést *Lezo-* és *Leza-falva* néven említik, egy 1635-ös lajstromban pedig *Lesz-falva* néven szerepel. A szláv *lesz* szó 'erdőt' jelent, így a *Leszfalva* eredeti jelentése 'erdős falu' lenne. Ez a magyarázat azonban kevésbé valószínű. A Kiss Lajos szerkesztette *Földrajzi nevek etimológiai szótára* viszont már hiteles forrásként szolgál a falu nevének vizsgálatakor, eszerint a *Léc* eredetileg személynévvel jelölt – a német *Letz* személynévre vezethető vissza –, ehhez társult a birtokos személyraggal ellátott *falu* főnév, így lett belőle *Lécfalva*. A falu román elnevezése *Leț*, mely a magyar változat átvétele és románosított formája (Kiss 1988).

2.1. Lécfalva története

A falu első említése 1333-as oklevelekből ismeretes, ezekben *Lezofalua* néven jelenik meg. A máig élő hagyományok szerint három, tatárok által elpusztított településből alakult meg, ezek név szerint: *Korgács*, *Depső* és *Galat* voltak. Ezt a felvetést a helynevek és az azokhoz kapcsolódó mondák is igazolják, illetve a területen végzett ásatások, amelyek során e területeken vas és bronzkori leletek kerültek elő. E három település közös védvára *Egyedvára* volt, egy favár, amely a 13. században épülhetett, s melyből mára már semmi sem látható. *Egyedvár* mint helynév ma is ismeretes, ám egyre inkább elhalványulóban van. Orbán Balázs így ír Lécfalva alakulástörténetéről: „A régi szájhagyomány szerint Egyedvár a mongolok dúlása idején pusztulhatott el. Nem is építették fel többé, hanem közös egyetértéssel, a könnyebb védhetőség szempontjából, egy központi helyre húzódtak, s ott alapították Lécfalvát. E hagyomány támogatására feltaláljuk Lécfalva határán a három ősfalu fekhelyét, Korpácsnak hívják most is a határ nyugati részét, ahol Galatot is feltaláljuk, a Depső nevet pedig egy malom tartja fenn, melynek most is Depsői malom a neve. Mindhárom helyen vastag cserépdarabok s más töredékek jelölik az ember egykori ott lakását. Egyedvára is fennmaradt elnevezésileg (...) a hol szintén nagy mennyiségű

vastag cserépdarabok, s egykori sáncolatok bemélyedései mutatkoznak, mondják, hogy ott öl szélességű falak állottak, még a múlt században is, de az ekének útjában állván szétrombolták, s köveit Lécfalvára hordták” (Orbán 2002: 181, Kisgyörgy 2023).

Egyedvár elpusztítása után majd csak 1562-ben épült újra vár a környéken, a székely felkelés leverését követően János Zsigmond megépítette *Székelybánja* várát a várhegyi dombra, elnevezése azon az elgondoláson alapszik, miszerint „ha támad a székely, a székely bánja!”. Ezen vár párja a Székelyudvarhelyen máig megtalálható *Székelytámadt* vár, melynek hasonló cinikusságot hordoz elnevezése. A Székelybánja várát 1597-ben rombolták le a Mihály vajdával rokonszenvező székelyek. Mára a várnak nyoma sem maradt, helyét a különféle írások és oklevelek mellett, a várhegyi dombon található árkok, mélyedések, illetve ásatások során felszínre került leletek bizonyítják.

Lécfalva legfőbb ismérve – a kiváló minőségű termőtalaján kívül – az a tény, hogy 1600-ban székely országgyűlést tartottak a faluban, mely keretében a székelyeket ismét földesuraik fennhatósága alá kényszerítették, valamint elrendelték fegyvereik elkobzását és a nemesek kárpótlását is. Mindemelllett földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően gyakran szolgált a háromszéki közgyűlések székhelyeként is (Romsics 2019, Kisgyörgy 2023).

Ezt követően a falu a török fennhatóság negatív hatásainak elszenvedője volt, egy 1721-es országos összegzésben Lécfalván 34 nem lakott házat jegyeztek fel, s mindössze 70 háznak volt lakója. Ennek ellenére a falu lakosságszáma messze túlmutatott a lakott épületek számán, Lécfalva az 1721-es összegzéskor még a 15 legnépesebb falu egyike volt, azóta jócskán hátracsúszott ezen a ranglistán, mivel a környező nagyobb települések munkalehetőség-kínálatának bővülése következtében népességszámuk is ugrásszerűen megnőtt. A hadakozások okozta társadalmi és gazdasági változások eredményeképp a lécfalvi lakosság száma 1910-re 985 főre csökkent. Ezen népességcsökkenés egyszerűen magyarázható, s igaz a háromszéki települések mindegyikére, miszerint az erdő melletti falvak a fakitermelő üzemeknek, illetve a legelőknek köszönhetően gyarapodtak számottevően, míg a síkságon található települések alig vagy egyáltalán nem fejlődtek. Lécfalva természetesen ez utóbbi típusú falvakhoz tartozik.

Az első világháború kitörése következtében a falu férfi lakosságának közel felét sorozták be, emiatt számos gyermek lett hadiárva. Az éves születési átlag, a halálozási aránnyal együtt csökkenő tendenciát mutatott 1911 és 1917 között, emellett a házasságok számának éves átlaga szintén lecsökkent a háborús években. A román betöréskor a falu szinte teljes lakossága

kivándorolt, a célul kitűzött Békéscsabáig. Hazatérésük több hullámban ment végbe, tömeges visszavándorlás viszont a decemberi hónapban történt. A pusztítás elenyésző mértékű volt, többnyire csak fosztogatások történtek, a termények azonban, amelyek a lakosok megélhetését biztosították sértetlenek maradtak (Bodor 1918).

2.2. Lécfalva napjainkban

Lécfalva lakossága a történelem folyamán mindig is csekély volt, 1567-ben is mindössze 28 „kapuja” volt. Összlakossága a 2011-es népszámlálás alapján¹ 626 fő, melyből 91.8% (575 fő) magyar, 3.9% (25 fő) román, illetve 2.5% (16 fő) roma etnikumú (lásd az 1. ábrát) (Népszámlálás-adatbank).

Etnikai megoszlás 2011				
Összes	Román	Magyar	Roma	Nem nyilatkozott
626	25	575	16	10
100%	3,9%	91,8%	2,5%	

1. ábra (Népszámlálás-adatbank)

2002-es adatok szerint a felekezeti megoszlása: 86.7% (564 fő) református, 5.08% (33 fő) ortodox, 4.7% (31 fő) katolikus, 1.2% (8 fő) baptista, illetve 1.5% (10 fő) egyéb felekezetűnek vallotta magát (lásd a 2. ábrát) (Népszámlálás-adatbank).

Felekezeti megoszlás 2002						
Összes	Ortodox	Katolikus	Református	Baptista	Más	Nem válaszolt
650	33	31	564	8	10	4
100%	5,08%	4,7%	86,7%	1,2%	1,5%	

2. ábra (Népszámlálás-adatbank)

Lécfalva határa körülbelül 3148 hold, amelyből 82% szántó, 10% rét, 3% kert, illetve 6 hold legelőként van fenntartva. A termőtalaj kiváló minőségű, azonban szárazság esetén nehezen művelhető, nagy esőzésekkor pedig gyengén termő. A legértékesebb földek a Dálnok-rétje dűlőben található kaszálók, valamint a Depső-dűlő szántóföldjei (Bodor 1918).

¹ A legutóbbi népszámlálás adatai a települések szerinti bontásban Romániában sajnos továbbra sem elérhetők.

A lécfalvi lakosok főképp mezőgazdasággal foglalkoznak, kezdeti háromnyomásos földművelési rendszerüket később a szabad gazdálkodás váltotta fel, műtrágyát sosem alkalmaztak földeiken, valamint mezőgazdasági eszközökkel is jól felszereltek voltak (Bodor 1918).

Lécfalváról számos olyan személy származik, akik munkásságukkal a székelység érdemeit gyarapították. Ilyen volt például Gyárfás Győző, sepsiszentgyörgyi királyi főmérnök, a neves Gyárfás család tagja, aki útszakaszok és emlékművek tervezése mellett íróként is tevékenykedett, a Székely Nép című lap szerkesztője volt. Szintén a Gyárfás családból származott Gyárfás Jenő festőművész, kinek fő műve – az Arany János inspirálta – Tetemrehívás. A festmény a mai napig megtekinthető a Székely Nemzeti Múzeum, Gyárfás Jenő képtárában. Szacsvai Sándor, a Szacsvai család lécfalvi ágából származott, a Magyar Hírmondó szerkesztőjeként, illetve műfordítóként tevékenykedett. Lécfalván születtek még a neves Keresztes családtól származó Keresztes István jogász, lapszerkesztő és Keresztes Károly jogász és zeneszerző. Szintén itt látta meg a napvilágot a Bodor családból származó Bodor György jogász és történész. A településnek két jeles tankönyvírója is van, Nagy Károly – a Nevelés szerkesztője – és Sipos Samu. Nem utolsó sorban pedig Baráthosi Balogh Benedek néprajzkutató, mandzsu–tunguz kutató nevét is meg kell említenünk, aki a *Baráthosi-Turáni könyvei* című könyvsorozat szerzője (Nagyborosnyó).

A falu jelenlegi templomát megelőzően épült már egy templom, amelyet egy 1537-es forrás is említ, s mely templomot Szent Miklós tiszteletére emeltek, ennek a helye azonban ismeretlen. A ma is használatban levő templomot a 15. században építették, eredetileg katolikus templomként, melyről viszont nem maradt fenn még írásos emlék sem. A jelenleg református templomként használatban levő épület végleges formáját az 1878 és 1884 közötti átépítéskor nyerte.

A lécfalvi iskolát 1744-től említik feljegyzések. Az akkori iskolamester² Benedek János volt. Mindig is elemi tagozat működött a faluban. Az iskolát 1868-ban avatták fel újból, azóta pedig több felújításon esett át az épülete. Az elemi oktatás a mai napig zajlik az épületben, emellett óvoda is működik a faluban, ugyanazon épületen belül.

A központban található, 1908-ban épített művelődési ház – jelenleg kultúrotthon – Bartha Árpád fotóművész nevét viseli, akinek tiszteletére kopjafát is állítottak. A faluban két székely kapu is található, az egyik a falu bejáratánál, melyet Ilie Ion polgármester építtetett, a másik pedig a

² Iskolamester: Elemi iskolai tanító.

kultúrotthon előtt, egy méretében kisebb kapu, amelyet Jákó Sándor feldobolyi tanító készített 1985-ben (Kisgyörgy 2023).

3. Módszertan

Helynévkutatásom két fő fázisban ment végbe, első ízben a történeti helynevek összegyűjtésével foglalkoztam, amely során számos írott dokumentumot tanulmányoztam. A nevek egy része térképi név, míg a másik csoportja helynévtárakból és régi összeírásokból származik. A legkorábbi adatokat, amelyek a 14–17. századból származnak, számos forrás erősíti. Jelentős részét Vistai András János Tekintő. Erdélyi helynévkönyv című adattárából emeltem ki. Emellett a Székely Oklevéltár (Szék. Okl. III. 314. 1556) anyagából és F. Györbíró Gabriella Kálnok és Lécfalva helynevei című gyűjtéséből (1993) dolgoztam fel névadatokat. A 18. századi nevek egy része szintén az F. Györbíró-féle gyűjtésből származik, de ugyanebből az időszakból valók az első katonai felmérés (EKFT. 1769–1773) szelvényein szereplő nevek is. A névtár 19. századi állománya Pesty Frigyes helynévtárának (1864), a Vistai András-féle és az F. Györbíró-féle gyűjtéseknek, a Lipszky János által készített Magyarország térképe (1806) c. műnek, a katonai felmérések szelvényeinek (MKFT. 1871, HKFT. 1871), illetve az ugyanebből az időből származó helységnévtárnak (Hnt. 1893) köszönhetően jöhetett létre. A 20. századi névadatok feldolgozásában Vistai András és F. Györbíró gyűjtése volt segítségemre, illetve Coriolan Suciu Dicționar istoric al localităților din Transilvania c. szótára (1966), az ebből az időből származó helységnévtár (Hnt. 1907), a Magyarország általános térképe (MÁT. 1910) c. mű, valamint az 1941-es katonai felmérés (MKF.) nyújtott segítséget.

Térképek tekintetében ütközem nehézségekbe gyűjtésem során, ugyanis Romániában a kataszteri térképek még mindig nem szabadon hozzáférhetőek, csakis közeli ismeretség révén lehet tanulmányozni őket. Emellett megemlíteném, hogy a székelyföldi települések nem mindegyike rendelkezik kataszteri térképpel.

Ezt követően, az élőnyelvi gyűjtés fázisában a félig strukturált interjú módszerét alkalmaztam. Az interjúkészítés ugyanis lehetőséget ad arra, hogy az adatközlők sajátos nyelvhasználatukban közöljék a gyűjtés szempontjából releváns információkat. A félig strukturált interjú azért a leghatékonyabb ez esetben, mivel a kötelező pontjain túl szabadságot biztosít az

adatközlő számára a megnyilatkozás során. Az interjúk során feltett kérdéseim három fő kategóriába sorolhatóak: szociológiai kérdések, melyek az adatközlők társas jellemzőire összpontosítanak, például: Mi a neve? Hol született? Hol dolgozik/dolgozott? Voltak a családnak földjei? Foglalkoztak mezőgazdálkodással? stb., fő kérdések, amelyek a különböző helyek/objektumok neveire kérdeznek rá, például: Hogy hívják a település utcáit? Milyen más neve van még az utcáknak? Hogy nevezik a külterület déli oldalán lévő földterületeket? Mire használták ezeket a területeket? Vannak-e patakok, vizek a kül- és belterületen? stb. Illetve a kiegészítő kérdések, amelyek pontosító célzatúak, például: Hova vezet ez az út? Mikor épült ez az épület? Ki volt a tulajdonosa? Mit lehet tudni még erről a területről? Az interjúk kérdéseit igyekeztem a Bevezetés a helynévkutatásba c. tankönyv javaslataihoz igazodva megfogalmazni (E. Nagy–Szilágyi-Varga-Kis 2022). E három kérdéstípus elengedhetetlen elemei a beszélgetésnek és teljesebb képet adnak egy-egy helynév történetével kapcsolatban.

A három középkorú, férfi adatközlő közül ketten voltak tősgyökeres lécfalviak – az ő esetükben az interjú lefolyása szinte teljesen megegyezett. Családi ismeretség révén sikerült felvenni az interjúalanyokkal a kapcsolatot, a helyszín pedig a lécfalvi telkünk volt. Mivel e két beszélgetés a kertben ment végbe, így mindkét adatközlő élőben is képes volt egy-egy nevet rámutatással lokalizálni. A harmadik adatközlő a faluba házasodott, ebben az esetben egy harmadik fél ajánlása által történt a felkeresés, az interjú helyszíne pedig az adatközlő háza volt. A zárt tér következtében ennél a beszélgetésnél a lokalizáláskor teljes mértékben a Google Earth elektronikus térképre hagytam.

Mivel az interjúalanyok meglehetősen jártasak voltak mind a falu történelmét, mind pedig aktuális helyzetét illetően, így különösebb nehézség nem adódott a beszélgetések során. Mindnyájan segítőkészek voltak, az interjú hangfelvételre való rögzítéséhez is engedélyt kaptam, valamint az elektronikus térképen is könnyűszerrel elboldogultak, az esetleges megakadásokat a kérdések átfogalmazása eredményezte. Az interjúkat minden esetben először a szociológiai kérdésekkel indítottam, ezáltal körvonalazódhatott az adott személy életkora, foglalkozása, iskolázottsága stb. Ilyen kérdések voltak, például a: „Az iskolát hol végezte?”, „Hol volt katona?”, „Foglalkoztak mezőgazdasággal?”, „Melyik évben költözött ide?” stb. A fő kérdések a már történeti gyűjtésből származó nevek, elnevezések kilétére irányultak, mint például: „Olyan, hogy *Rákász út* ismerős?”, „A *Dálnok-rétje* mettől meddig húzódik?” vagy „A *Depső* mekkora területet ölel fel?”, „A *Várhegyi kapura menő* elnevezés használatban van?” stb. A helynevek többségét

különösebb nehézség nélkül, segítő kérdések nélkül is fel tudtam jegyezni, mivel az adatközlők könnyedén és megakadások nélkül beszéltek mindarról, amit ismertek.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a különféle objektumok elnevezései között találkozhatunk olyanokkal, melyeknek helynévként való definiálása nehézkes volt. Egyes területek ugyanis leíró jellegű névvel rendelkeznek, ennek a gyűjtésnek az esetében például ilyenek: a *Régi temető*, *Kis-mező*, *Külső utca* nevek. Más objektumokat pedig földrajzi köznévi jellegű szóval neveznek meg, ilyenek például a: *Templom*, *Mál*, *Orotvány* nevek. Emellett problémát okozhat még annak a kérdése is, hogy egy intézményt jelölő név, például: *Iskola*, *Kultúrház*, *Óvoda* minősíthető-e helynévnek vagy sem. Ezeknek a kérdéseknek az eldöntésében segítségnyújtó szempont lehet az, hogy a kutatott település lakosai használják-e ezeket az elnevezéseket területek jelölésére. Így tehát a megnevezések közszói vagy tulajdonnévi mivoltát a helyi nyelvhasználati szokások alapján lehet meghatározni, ez alapján képes a kutató mérlegelni.

Érdemes tudni, hogy a lécfalvi lakosok székely nyelvjárásban beszélnek, azon belül is a beszédükben főként a háromszéki nyelvjárás érvényesül (lásd pl. Erdélyi 1906). Így tehát a zárt *e* (*ĕ*) hang, például: „*Káli Bércinek hívták.*” használata mellett megfigyelhető az *-l*, *-r* és *-j* mássalhangzók előtt álló, azokkal egy szótagban levő rövid magánhangzók hosszabban ejtése, például: „*Az úgy maradt meg, hogy Kôrgács.*” vagy „*Ôrbaiszékhez tartozik.*”, valamint a pótlónyúlás jelensége is viszonylag gyakori, például: „*A fődeknek a nevét el tudom mondani, arról többet tudok.*” vagy „*Az ódal itt folytatódik.*” A fentiekben felsorolt példák mind az élőnyelvi gyűjtésem során, az adatközlőktől rögzített megnyilatkozásokból származnak, ebből is kitűnik, hogy a lécfalvi nyelvjárás évtizedek múltán sem mutat számottevő változásokat.

Helynévgyűjtő munkám során összesen 298 névadatot sikerült összegyűjtenem, melyeket először adatbázisba rendeztem, majd ebből az adatbázisból kiindulva készítettem el Lécfalva helynévshótárát (lásd a dolgozat mellékletét). Ebből a 298 helynévből 165 jelöl különböző objektumot. Ez a számbeli különbség annak tudható be, hogy a különböző forrásokból származó, valamint a standardizált névalaktól eltérő adatokat külön jegyeztem fel, ám az egyazon helyet jelölőket azonos sorszámmal láttam el, például: A *Szép-hegy útja* név esetében élőnyelvi és egy 1993-as forrást is feljegyeztem, azonban mivel ugyanazt az objektumot jelölik, így azonos sorszámozást kaptak. A névtárban 165 különböző hely megnevezése szerepel, ezek közül 119 külterületi, 46 pedig belterületi objektum.

4. A szótár felépítése

A szócikkek megszerkesztésekor igyekeztem a Magyar Nemzeti Helynévtár Program elveihez alkalmazkodni. Emellett Szilágyi-Varga Zsuzsa A bihari Felső-Hegyköz helynevei c. kötetének szócikkeit tekintettem mintának. Ezek alapján a helynévtáram szócikkeinek szerkezeti felépítése két fő részből áll. Az első rész tartalmazza a címszót, illetve a névváltozatokat, a második rész pedig a helynevekhez, valamint az általuk jelölt területhez kapcsolódó információkat.

A szócikkek elején az egyazon területet jelölő névváltozatok együtt kerülnek felsorolásra, emellett a címszótól lexikálisan vagy morfológiailag eltérő névváltozatokat, például: a **Csobot út** címszó esetében a *Csobot útja* helynevet, a megfelelő betűrendi helyen szereplő utalócikkekben tüntettem fel, például: **Csobot útja** lásd **Csobot út**.

A címszó kiválasztásánál a történeti forrásokból származó névváltozatokkal szemben az élőnyelvi formákat, míg a román nevekkel szemben (ilyenből jóval kevesebb volt) a magyar helyneveket részesítettem előnyben. Azon esetekben, ahol az adatközlők egy objektum kapcsán több névváltozatot említettek a leggyakrabban használt nevet emeltem ki. A nem ugyanarra az objektumra vonatkozó, de azonos alakú neveket pedig külön szócikkben tüntettem fel, a különbséget számozással jeleztem, például: **Kis-mező 1.**, **Kis-mező 2.** vagy **Mál 1.**, **Mál 2.**

A névadatok felsorolásának sorrendje az időben visszafelé haladva történik, tehát az élőnyelvi gyűjtés adataival kezdődik, és a történeti forrásokból származó névváltozatokkal folytatódik. Természetesen nincs minden névnek történeti adata, ugyanígy a történeti nevekhez sem tartozik minden esetben élőnyelvi forma, ez betudható a források változékonyságának, és elérhetőségük körülményességének, valamint a köztük levő egyenetlenségeknek (Szilágyi-Varga 2023: 7–10).

Az élőnyelvi nevek tilde jellel (~) vannak elválasztva egymástól. Ezen nevek egyszerűsített fonetikai lejegyzéssel szerepelnek a névközlésekben. A történeti nevek esetében az azonos forrásból származó névadatokat vessző választja el. Ezen nevek eredeti formájukban, betűhív alakban kerültek feljegyzésre.

Az adatokhoz tartozó források közvetlenül a nevek után, zárójelben szerepelnek. Felsorolásukkor rövidítéseket alkalmazok, például: EKFT., MÁT. stb., melyeket a dolgozat végén szereplő forrásjegyzékben oldok fel.

A névadatok mellett megjelenhetnek az adott helyre vagy névre vonatkozó, adatközlőktől származó szövegközlések és a történeti névanyagokban fellelhető megjegyzések. Ezeket virgula (|) választja el a helynevektől, valamint ugyanez a jel áll a több adatközlőtől származó szövegrészek között is. Az élőnyelvi helynevekhez hasonlóan, az adatközlőktől származó idézetek is egyszerűsített fonetikai lejegyzéssel jelennek meg a szócikkekben.

A szócikkek második részét gondolatjel választja el az elsőtől. Az adatközlő részt az adott helyre és a hozzá köthető nevekre vonatkozó információk követik. Elsősorban a helyek jellemzésére kerül sor, pontosabban a helyek fajtájáról, például: utca, szántóföld, kaszáló, erdő, iskolaépület stb. és az objektumok elhelyezkedéséről, például: a falu belterületén, a Külső utca és a Temető utca elágazásánál található; a falu északnyugati részén vonul végig stb. tudhatunk meg többet. Ezt követően az adott hely rövid történeti leírása olvasható. A sort folytatva, a nevek magyarázata következik, ahol a tudományos igényű névfejtések mellett a népi magyarázatokat is feltüntettem.

A szócikkek végén az adott névnek más nevekkel való esetleges összefüggésére is utalást teszek, például: a Gele füve szócikk a következő utalással zárul: „Vö. Gele-tava.” vagy a Külső utca szócikk a: „Vö. Belső utca.” utalást tartalmazza.

Néhány példa a névtáramban szereplő szócikkre:

Dálnok-patak 2023: *Dálnok-patak*. | *A Dálnokból eredő patak, volt malom rajta*. (ÉGy.), 1993: *Dálnok pataka*. | Dálnok irányából folyó, Lécfalvát kettészelő patak a Kobori nevű határresznél ömlik a Feketeügybe. (F. Györbíró 1993: 203), 1871: *Dálnoki patak* (HKFT.), *Dálnoki patak* (MKFT.), 1769–1773: *Dálnok patak* (EKFT.). — A falutól északnyugatra, Dálnokból eredő patak, innen kapta nevét is.

Depső 2023: *Depső* (ÉGy.), 1993: *Depső*. | Területe 50-60 ha. (F. Györbíró 1993: 203), 1871: *Depső mező* (HKFT.), *Depső mező* (MKFT.), 1864: *Depső*. | A Feketeügy mellett egy nagy rész, északkeleti szegletre épített malommal, hol egyszersmind Orbaiszékből Kézdiszékbe gázló átjáró vagyon, Depső chaldeai nyelven átjáró, gázló helyet jelent, innen vehette nevetezít. (Pesty), 1766: *Depső mezeje*, 1714: *Depső* (F. Györbíró 1993: 203). — A Fekete-ügy melletti, a Szörce falutól délnyugatra fekvő határ rész, kaszálók, legelők vannak rajta. Vö. *Depső-határ*, *Depső kútja*, *Depső-malom*.

Kárba hágó 2023: *Kárba-hágó*. | *Dálnoké lehet most, a patak melletti árterület*. (ÉGy.), 1871: *Kárhágó* (HKFT.), *Kárhágó* (MKFT.), 1864: *Kárbahágó*. | Nevezett hegyélre kimenő láb. A megtelepedés után a tulajdoni jog kifejlődésével a községek elkülönítvén saját területeiket, ha lécfalvi marhák nevezett Széphegy élén a dálnoki területre átmentek, kárt kellett a marhák után fizetni, s ezért neveztetett Kárbahágónak. (Pesty), 1766: *Kárhágó* (F. Györbíró 1993: 203). — A falutól északnyugatra, Dálnok és Lécfalva közt fekvő legelő és árterület.

Szép-hegy 2023: *Széphegy* (ÉGy.), 1993: *Széphegy*. | Nevét lankás oldalai miatt kapta. (F. Györbíró 1993: 204), 1871: *Szép hegy* (HKFT.), *Szép hegy* (MKFT.), 1864: *Szép hegy*. | Egy, az egész Székelyföldön legszebb búzát termő, felfordított teknő alakú szabályos emelkedés, mely a sík rónán valóban szépen veszi ki magát, Lécfalva és Dálnok közönségei által bíratik. (Pesty), 1606: *Széphegy* (F. Györbíró 1993: 204). — A falutól északnyugatra fekvő szántóföld. A kiváló termőföldjéről kapta nevét. Vö. Szép-hegy-határ, Szép-hegy-mező, Szép-hegy útja.

5. Helynevek helynévfajtájuk szerinti elemzése

A hétköznapi nyelvhasználatban vagy beszédkörnyezetben a helynevet mint kifejezést gyakran kizárólag egy adott település nevére szokták vonatkoztatni. Ez a megítélés azonban téves, ugyanis a természeti és az épített környezetünkben számos helyfajta van, s következésképpen ennek megfelelő számú helynévfajta van. Az általam összeállított helynévtárban szereplő nevek típusuk alapján külön kategóriákba, helynévfajták szerinti csoportokba sorolhatóak. Ezen besorolást a Hoffmann István által megalkotott kategorizációs rendszer alapján végzem. (2007). Eszerint a helynevek összesen 7 kategóriába sorolhatók, melyek a következők: víznevek, vízparti helyek nevei, domborzati nevek, tájnevek, határnevek, lakott területek nevei, illetve építménynevek. Az egyes kategóriákat (a tájnevek kivételével) több, kisebb csoport alkotja, a határneveken belül például 7 alcsoport található. A következőkben a lécfalvi helyneveket a helynévfajták alapján csoportosítom.

A lejegyzett víznevek a lécfalvi névanyag esetében három alcsoportra oszthatóak. Folyóvizekre: *Dálnok-patak*, *Csobot-patak*, *Fekete-ügy*; állóvizekre, melyek jelölhetnek időszakosan vízzel telt mélyedéseket is: *Tó*, *Gele tava*, *Ördögös-tó*; illetve források, kutak

neveire: *Úr kútja, Dezső kútja, Kendi bá kútja, Tokány kútja, Depső kútja, Község kútja, Német-kút, Vályúk.*

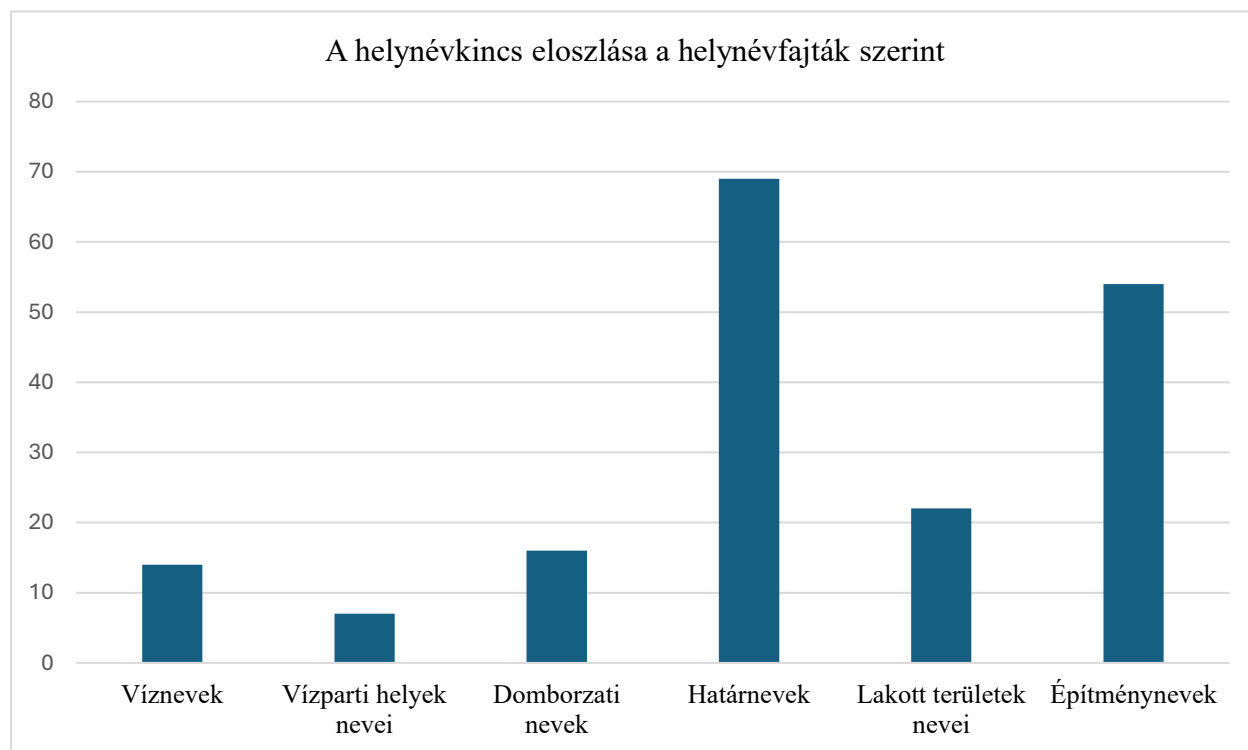
Külön kategóriát képeznek a vízparti helyek nevei, melyen belül a vízpartok: *Kárba-hágó, Tizedes, Gát, Kövestelep, Dikk, Rész-láb* és mocsarak: *Récés* nevek találhatók.

A domborzati nevek csoportjába a hegyek, dombok és halmok nevei, a völgyek, gödrök vagy mélyen fekvő területek, a hegyek, völgyek részeinek nevei és a sík területek megnevezései kerültek. Hegyek, dombok és halmok nevei: *Szép-hegy, Vár-hegyi-domb, Cipő dombja*; a völgyek, gödrök vagy mélyen fekvő területek nevei: *Határ-völgy*; a hegyek és völgyek részeinek nevei: *Ördög-ereszkedő, Tető, Iskola-hegy, Nagy út teteje, Csobot-tető, Depső oldala, Nádas-oldal*; a sík területek megnevezései: *Maksai-pusztá, Nád-karé*; az egyenetlen felszínű területek nevei pedig: *Mester sánca, Terkáné sánca, Határvölgy sánca.*

A határnevek szintén külön csoportot képeznek, ezen belül tárgyalhatók a szántóföldek nevei: *Csere mege, Szép-hegy, Orotvány, Depsői-rét, Kis-mező, Galat, Albertkáé, Kálié, Német-kút lábja, Nagyságáé, Külső, Középső, Temető-láb, Baglyas, Veres-tag, Letett papnéé, Határ-völgy, Fesz-tag, Tanya-láb, Györbíró-tag, Nyílás, Bodor-tag, Deák-tag, Forró-tag, Gyulaúré, Horvát-szer, Imre tanító tagja, Kényszerföld, Kobon, Kocsis Samu-tag, Külle-tag, Lajos úré, Mál, Mester sánca, Nagy Mózsai-tag, Sándoroké, Terkáné sánca, Válasz-út*; a kertek nevei: *Nagy-almáskert, Major-kert, Borjús-kert, Deák-kert, Lovas-kert, Malom-kert*; a gyümölcsösök nevei: *Major-kert, Nagy-almáskert*; rétek, kaszálók nevei: *Sándor rétje, Nád-karé, Depsői-rét, Dálnok rétje, Festék, Gelefüve, Bitai-malom, Bodza mezeje, Tó, Medvés, Morgó*; legelők nevei: *Lovas-kert, Szép-hegy mező, Kárbahágó, Korgács, Tizedes, Karikák, Maksai-pusztá, Borjús-kert, Délő*; illetve az erdők, és az erdőrészek nevei: *Csobot, Bodza-vám, Forrásközi.*

Az eddig említett helynevek zöme többnyire külterületi név volt. A falu belterületén található helynevek két kategóriába sorolandók, külön tárgyaljuk egyrészt a lakott területek neveit, másrészt az építményneveket. A lakott területek nevein belül helységnevekről, településrésznevekről, utcanevekről és tanyanevekről beszélhetünk. A helységnevek közé: a *Lécfalva, Várhegy*; a településrésznevek közé: a *Cigány-temető, Régi temető, Református temető, Focipálya*; az utcanevek csoportjába: a *Templom utca, Patakra menő, Bodor utca, Gálok hegye, Gatyaszár, Malom utca, Iskola utca, Belső utca, Külső utca, Temető utca, Réti utca, Zsákutca*; a tanyanevek csoportjába pedig: a *Szász-tanya, Bodor-tanya, Izidor-tanya, Kálé-hegy* adatok kerültek.

Az építménynevek esetében lakóháznevekről, középületek megnevezéséről, gazdasági célú épületek megnevezéséről, utak neveiről, hidak neveiről, bányák vagy homok- és agyagvételi helyek neveiről és határvonalak neveiről beszélhetünk. A lakóháznevek közé – ide tartoznak a villák, nyaralók, erdészházak megnevezései is – a következő adatok tartoznak: *Deák-kúria*, *Gyárfás kúria*. A középületek megnevezései közé: a *Kultúrház*, *Templom*, *Leány vára*, *Iskola*, *Óvoda*, *Tanár-kapu*; a kocsmák nevei közé: a *Bitai kocsmája*, *Salamon kocsmája*, *Bolt*; a gazdasági célú épületek nevei közé: a *Szeszgyár*, *Bitai-malom*, *Depső malom*, *Gyárfásmalom*, *Malom-kert*, *Nagy-malom*, *Kollektív istálló*; az utak nevei közé: az *Orosz út*, *Vízre járó*, *Patakra menő*, *Bitára menő*, *Csobot út*, *Maksai út*, *Mál*, *Márkosfalvi út*, *Központ*, *Szép-hegy útja*, *Csere mege útja*, *Dálnok pataka felé menő láb*, *Dálnok rétje útja*, *Tanya-láb útja*; a hidak nevei közé: a *Teleki-híd*, *Cófalvi-híd*, *Kis-híd*, *Palló*; a bányák vagy homok- és agyagvételi helyek nevei közé: a *Festék*; a határvonalak nevei közé pedig: a *Depső*, *Csere mege*, *Nemere hossza*, *Orotvány*, *Korgács*, *Ceglédi*, *Kicsi-határ*, *Nagy-határ*, *Kápolna*, *Major-kert*, *Dikk*, *Rész-láb*, *Határvölgy sánca*, *Depső-határ*, *Gátramenő*, *Jankáé*, *Szép-hegy-határ* adatok kerültek.

3. ábra

A fenti, általam szerkesztett ábrán jól kitűnik, hogy a legtöbb helynevet tartalmazó kategória a határnevek kategóriája, míg a vízparti helyek nevei kategóriában fordul elő a legkevesebb név.

A feljegyzett nevek többsége mikrotoponima, azaz kisebb objektumok megnevezése. A gyűjtés természetéből adódóan csupán néhány makrotoponimát, azaz nagyobb objektumra vonatkozó megnevezést sikerült feljegyezni. Ezek a makrotoponimák a következők: *Lécfalva*, *Depső*, *Csere mege*, *Csobot*, *Bodza-vám*, *Fekete-ügy*, *Várhegy*.

Érdekes azt is megjegyezni, hogy a faluban nincsenek kihelyezve táblák, nincsenek hivatalos megnevezések, ennek értelmében az általam összegyűjtött helynevek a nem hivatalos elnevezések csoportjába tartoznak. Az egyedüli tábla, s így az egyetlen hivatalos név az a falu megnevezése. Gyűjtésem során azonban találkoztam olyan történeti megnevezésekkel, melyek egykor hivatalos elnevezései voltak egy-egy objektumnak, ezek többsége a kommunista időszakból valók, s rendkívül rövid életűek voltak. Ilyen hivatalos nevek voltak például: a *Patakra menő* utcanév esetében a *Tudor Vladimirescu* (*Tudor Vládímíreszku*) elnevezés, a *Gatyszár* utcanév esetében a *Kossuth Lajos utca* vagy a *Petőfi utca* elnevezés, a *Gátramenő* határrész esetében a *Kerületalja* elnevezés.

A fenti objektumbesorolási rendszer korántsem egy abszolút és pontos szabályrendszer, hanem relatív, viszonylagos. Ennek oka, mint ahogy azt Hoffmann István is kifejti írásában (2007) az, hogy a névadók szemléletétől – melyet pedig földrajzi környezetük határoz meg – függ az adott terület megítélése. Tehát egy dombnak adhatnak *-hegy* utótagú elnevezést, az attól még azonos névbesorolást kap egy valóban hegyet jelölő névvel, a kategorizáció nem abszolút vagy relatív tulajdonságoktól függ. Emellett ezen viszonylagosságot erősíti az a jelenség is, mikor egy névadó egyazon helyet több névvel illet, például: egy már kiirtott erdőrészt, melyet már szántóföldként használnak, nevezhet *Irtványnak* vagy *Imre-tag-nak*, így a két név külön, a nekik megfelelő kategóriába sorolandó. Ezen rendszerezés csoportjai tehát nem egymástól szorosan elkülönítendőek, a helynevek „átjárhatnak” az egyes kategóriákon.

6. Földrajzi köznevek vizsgálata

6.1. Elméleti bevezető

A földrajzi köznevek megítélésének a kérdésével a magyar nyelvészek közül az elmúlt időszakban a leginkább Bába Barbara foglalkozott. Az ő nevéhez köthető a földrajzi nevek vizsgálatáról szóló monográfia, a *Földrajzi köznevek térben és időben* c. kötet (2016), több, a témát

érintő tanulmány (lásd például a 2013-as írását) és a Nemes Magdolnával közösen megírt Magyar földrajzi köznevek tára c. szótár (2014). A következő elméleti összefoglaló elsősorban az ő írásain és következtetésein alapulnak.

A földrajzi köznév fogalmának pontos meghatározása állandó viták kerestüzetében áll. A földrajzi köznevekkel foglalkozó írások áttekintését a fogalom homályos leírása, valamint a keveredő terminusok nehezítik. Számos külföldi tanulmány kísérletet tett már e fogalom definiálására. Közülük kiemelendő Millward 1972-es tanulmánya, aki az angol nyelvben előforduló földrajzi köznevek általános tulajdonságainak lejegyzésével határozta meg a fogalmat. Mellette fontos megemlíteni még az orosz származású Podolszkaja nevét, aki egy 1978-as tanulmányában a földrajzi köznevet olyan szóként írja le, amely egy földrajzi objektumot jelöl, és gyakran tölt be helynévi funkciót vagy áll helynév részeként. Egy másik jelentős megközelítés a fogalmat illetően Alexey Sklyarenko és Olga Sklyarenko 2005-ös írása, amelyben piramisként ábrázolják a földrajzi köznevek rendszerét, ezen belül helynévalkotó képességüknek megfelelően helyezkednek el a földrajzi köznevek (Bába 2016: 20).

A földrajzi köznevek meghatározásának és kategorizációjának kérdését magyar vonatkozásban is számos szakirodalom tárgyalja. A nemzetközi tanulmányokhoz hasonlóan, itt is két fő szempont alapján, a helynevekben betöltött szerepük vagy a jelentésük alapján határozták meg és osztályozták a földrajzi közneveket. Lőrincze Lajos például – aki elsőként használta magyar tanulmányban a földrajzi köznév terminust – 1947-es *Földrajzi neveink élete* című munkájában megfogalmazta, hogy a földrajzi köznevek lényegében földrajzi fogalmat jelölő főnevek. Ezen meghatározással többen is egyetértettek, s kitűnik belőle az a felfogás, miszerint a tulajdonnevek mögött köznévi előzmény áll, valamint még az, hogy a helynevek az ősi névadási szokások alapján egyrészesek voltak, például: *Tó, Tag, Szer*, s csak később jöttek létre a kétrészes nevek, például: a *Külle-tag, Horváth-szer* névváltozatok. Hoffmann István 1999-es írása szerint viszont már az ősi névadásrendszerben is létrejöttek a kétrészes helynevek. Ezt az állítást erősítik a legkorábbi fennmaradt helyneveink is, eszerint a földrajzi köznévvel azonos alakú helynevek elsőbbsége a kétrészesekkel szemben egy téves feltételezés. Érdekes viszont figyelembe venni, hogy a névadási gyakorlat viszonylagos állandósága ellenére, a különböző korokban más-más helynévtípusok domináltak (Bába 2016: 21).

A földrajzi köznevek nem kizárólag csak utótagként szerepelhetnek, jócskán akadnak olyan helynevek is, melyek esetében az előtag a földrajzi köznév. Hoffmann István szerint, csakis azokat

a helyet jelölő szavakat tekinthetjük földrajzi köznévnak, amelyek helynévvel is megjelölhető területeket jelentenek. Emellett nem tarthatjuk földrajzi köznéveknak azokat a lexémákat, amelyek szerepelnek ugyan helynevekben, azonban közszóként már kivesztek a használatból. Problémát okozhat még az egyes helynévi kategóriák, például az épületeket jelölő nevek behatárolása is, mivel a különböző helynévtárak elérő elemeket vesznek fel szótárjaikba. Tény, hogy a *kultúrház*, *kocsmá*, *iskola* lexémák helyeket jelölnek, azonban szemantikai tartalmuk alapján elsősorban az építménynevekkel fűzhetők egy csoportba. Mivel a helynévi kategóriák pontos meghatározása is homályos, így az is különösen nehéz helyzetet tud teremteni, mikor maguk a névhasználók sem tudják megítélni egy helymegjelölés köznévi vagy tulajdonnévi jellegét, például: az *Egyház földje* ~ *egyház földje*, *Dobi Sándor tanyája* nevek esetében. Ennek a definíciós bizonytalanságnak státusromboló hatása van a helynevekben szereplő földrajzi köznevekre nézve, ugyanis a fent idézett tanulmányok pont, hogy a földrajzi köznév meghatározásának kritériumaként a földrajzi köznév helynévben való szereplését emelik ki (Bába 2016: 22, 2013: 104).

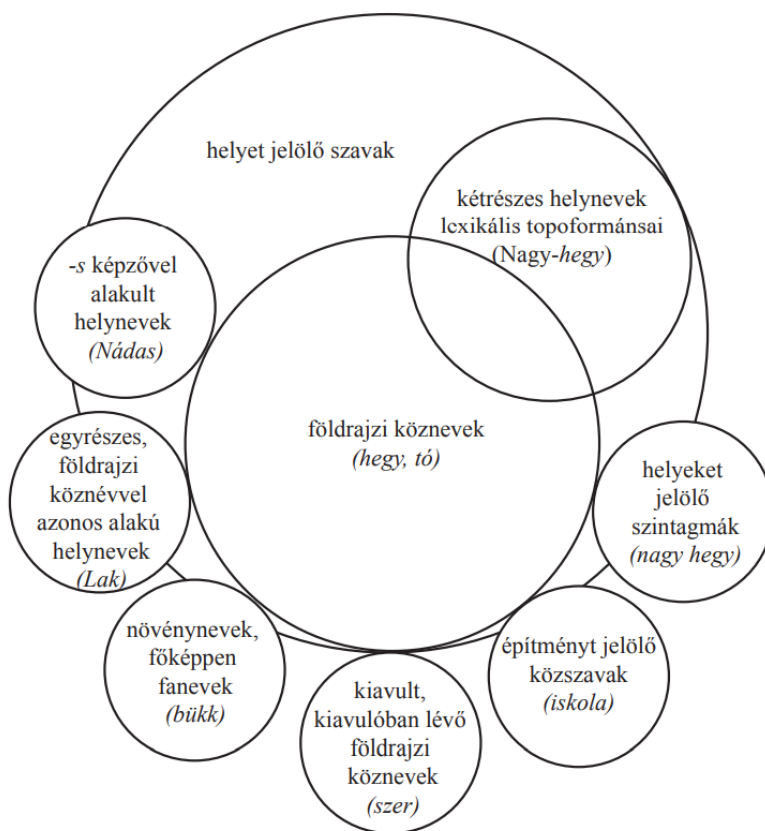
Mint már említettem a földrajzi köznevek fogalmi meghatározása mellett azok kategorizációját is számos tanulmány kísérelte meg elvégezni, legtöbbjük szemantikai alapú csoportosítást alkalmazott. Ezen írásokat végigmérve kitűnik, hogy az osztályozások több okból is kifogásolhatók. Egyrészt azon kritérium szerint, miszerint a földrajzi köznév helyet jelölő fogalmi tartalommal rendelkezik, illetve helynevek részeként áll, olyan szavakat, mint például a: *bolt* és *iskola* nem tekinthetünk földrajzi köznévnak. Előforduló probléma még, hogy annak ellenére, hogy a földrajzi köznevek a főnevek egy sajátos csoportját képezik, egyes kutatók a főnevek mellett mellékneveket is a földrajzi köznevek kategóriájába sorolnak.

A földrajzi köznevek meghatározásában konszenzust jelent azon álláspont, miszerint a földrajzi köznevek közszók, ennek értelmében – a tulajdonnevektől eltérően – nem egyénítenek. A magyar nyelvben a köznevek és tulajdonnevek egyes esetekben másként toldalékolódnak, az eltérő ragozás egyes földrajzi köznevek kapcsán is megfigyelhető, például: a *vár* közszó esetében a tárgyrag magánhangzóval kapcsolódik (*várat*), a *Kolozsvár*, *Fehérvár* helynevekhez viszont magánhangzó nélkül járul. A *tavon*, *tavat* a *Fertőtón*, *Fertőtót*, nevek esetében az előzőekhez hasonló megfigyeléseket tehetünk. A tulajdonnevek és köznevek elkülönítése tehát nyelvi, grammatikai kritériumok alapján dől el, például bizonyos szintaktikai környezetben a határozott névelő használata alapján. Ugyanez alkalmazható a helynevek és a földrajzi köznevek

elkülönítésénél is, bár tény, hogy a helynevek és a földrajzi köznevek mellett is állhat határozott névelő, a határozatlan névelő viszont az adott lexéma közszoí voltára utal.

A kognitív szemantika prototípus-elmélete a földrajzi köznév fogalmának meghatározásában is segítségünkre lehet. Mivel a földrajzi köznevek természetes nyelvi elemek, a tudományos kategorizáció nem a legmegfelelőbb megközelítési mód. Sokkal hatékonyabbnak bizonyul a megismerő rendszer alkalmazása. Balogh Lajos szemantikai szempontú kategorizációja a földrajzi közneveket három csoportra osztja, az első csoportba a hagyományos értelemben vett földrajzi köznevek kerülnek, melyek jelentése elsődlegesen földrajzi jellegű, például: a *domb*, *patak*, *dűlő* szavak esetében. A második csoportba olyan szavak kerülnek, melyek alapjelentése nem földrajzi köznévi, de előtaggal földrajzi névvé válnak, például: a *Kovács-birtok*, *Szász-birtok*, *Fehér-híd* neveknél. A harmadik csoport tagjai olyan szavak, melyek viszonyító elemként szerepelnek a név szerkezetében, például: a *Kis-mező*, *Belső utca*, *Nagy-határ* nevek esetében az előtagok. A fenti példa ismertetése által megállapítható, hogy a prototípuselv alapján való osztályozása a földrajzi közneveknek sokkal hatékonyabb módszer lehet más megközelítésmódoknál. Azok a földrajzi köznevek tekinthetők prototipikus elemnek, amelyek hely fogalmat fejeznek ki, illetve helynévvel is megjelölhető területre utalnak. Periférikus elemeknek pedig azokat a földrajzi közneveket tekinthetjük, amelyek alapjelentése ugyan nem földrajzi jellegű, de előtaggal helynévvé válhatnak, ide sorolhatók az építményneveket alkotó földrajzi köznevek. Hegedűs Attila egy 2008-as tanulmányában egyetért Balogh Lajos osztályozási módszerével, ám ő egy skála típusú kategorizációs rendszert fogalmaz meg. Eszerint a skála szerint az egyik szinten olyan egyjelentésű helyjelölő szavak állnak, melyek kizárólag helynevek részeként jelennek meg, például: *csúp*, *vápa*. Egy másik szint azokat a földrajzi közneveket foglalja magába, melyeknek a helyjelölés az alapvető funkciója, viszont rendelkezhetnek más jelentéssel is, például: a *domb*, *patak*, *erdő* elnevezések. Egy következő fokozaton találhatók azok a lexémák, melyek alapvetően nem helyet jelölnek, azonban rendelkeznek 'hely' jelentéssel is, például: a *gerinc*, *buszmegálló*, *láb* elnevezések. A skála utolsó szintjén azok az elemek állnak, melyek általában nem jelölnek helyet, viszont jelentésszerkezetükből adódóan az adott szavak földrajzi köznévvé válhatnak, például: az *asztal* szó esetében, annak jelentésszerkezete utal 'simaságára' vagy 'vízszintességére', emiatt elképzelhető egy *Kis János asztala* elnevezésű síkság vagy puszta.

Abból a felfogásból kiindulva, hogy a földrajzi köznevek nem tekinthetők egy egynemű, homogén szócsoporthoz, ezek vizsgálata során érdemes a más, földrajzi köznevekkel szorosabb vagy lazább kapcsolatban álló szómezőkre is odafigyelni. Az alábbi ábrán ez az asszociációs kapcsolatrendszer figyelhető meg.

4. ábra (Bába 2016)

Az ábra alapján megállapítható, hogy a földrajzi köznevek a helyet jelölő szavak csoportjába tartoznak, és fontos tulajdonságuk, hogy olyan területeket jelölnek, melyek helynévvel is megjelölhetők. Ugyanígy a helynévi és földrajzi köznévi kategória sem egymástól teljesen elkülöníthető, mivel az egyrészes, földrajzi köznévvvel azonos alakú helynevek helynévi besorolása gyakran problematikus. Ezzel párhuzamosan léteznek olyan helyet jelölő lexémák, amelyek előfordulnak helynevekben, így értelemszerűen helynévvel jelölhető területre utalnak, azonban nem tekinthetők földrajzi köznévknek, mivel alapjáraton nem rendelkeznek ilyen jelentéssel, hanem gyakori használat által szereztek helyfajtajelölő szerepet, például a növénytnevek esetében a fanevek vagy a *szőlő* lexéma. Hasonlóan, a kétrészes helynevek lexikális topoformánsainak is csak egyik része minősül földrajzi köznévknek, például: a *Nagy-hegy* helynév esetében a *hegy*.

A növénynevek válhatnak helyet jelölő szavakká, sőt ezáltal lexikális topoformánssá is. A már említett építményt jelölő lexémák érintkeznek ugyan a földrajzi köznevek kategóriájával, azonban a helyet jelölő lexémák között csak periférikus helyet foglalnak el, mivelhogy általános jelentésük nem földrajzi jellegű, viszont adott kontextusban kialakulhat 'hely' jelentésük is. Érdeemes megjegyezni, hogy nem tekinthetők földrajzi közneveknek azok a kihalt vagy kiháló félben levő földrajzi köznevek, melyek előfordulnak még helynevek elemeiként, azonban az adott település már nem használja azt közszőként, például: az *ügy* szó esetében a *Fekete-ügy* folyónév. Az -s képzős szavak földrajzi köznévként való megítélése szintén problematikus. Az -s képzős helynevek ugyanis nem kizárólag csak földrajzi köznevekből keletkezhetnek, hanem helynévképzés vagy a főtag ellipszise által is. Ennek következtében az -s képzős köznevek és tulajdonnevek alakilag megegyezhetnek, valamint jelentéseik etimológiailag is összefügghetnek, így szétválasztásuk – az adott település nyelvhasználata vagy nyelv szokása ismeretének hiányában – meglehetősen nehézkes. Bényei Ágnes 2012-es írásában megjegyzi, hogy az -s képzős földrajzi köznevek gyűjtőnévképzői funkciója szerkezeti változás eredménye, például: a *Nádas-tó* szerkezetben a jelző önállósulása által magára veszi a főtag jelentését. Fontos azonban, hogy a később kialakult -s képzős szavak már a meglévők mintájára, képzővel együtt keletkeztek.

Nem utolsó sorban helyesírási kérdéseket is felvetnek ezen lexémák nyelvi behatárolhatóságának problémái. Olyan szavak esetében, mint például: a *Hosszú-nyíres/Hosszú-Nyíres* vagy *Nagy-bükkös/Nagy-Bükkös* az utótag írásmódját köznévként vagy tulajdonnévként ítéltse határozza meg. Ez pedig sokszor problematikus, mivel a névhasználó vagy névadó számára a földrajzi köznéből ellipszissel, valamint helynévképzéssel való alakulás nem mindig különül el, emiatt az adott név tulajdonnévi vagy közszői volta sem válik kérdésessé. Az eddig megfogalmazottak alapján tehát a földrajzi köznevek fogalmát két irányból, a közszők, valamint a helynevek irányából közelíthetjük meg. A földrajzi köznevek meghatározása a két megközelítési módot figyelembe véve nem egy konkrét definíció, sokkal inkább ezen szócsoporthoz kapcsolatrendszerét ragadja meg (Bába 2016: 22–30, 2013: 105–109).

6.2. A korpuszban előforduló földrajzi köznevek

Munkám során számos helyet jelölő kifejezést sikerült feljegyezni. Ezek közül a következőkben azokat ismertetném, amelyek részben vagy egészben valamilyen földrajzi

köznévre vezethetők vissza eredetileg. E földrajzi köznevek között vannak egyszeri előfordulásúak és olyanok is, amelyek több névben is megjelennek. Ezek az adatok együttesen egyszersmind a vizsgált közösség névadási szokásait is tükrözik. Az elemzésem elkészítésében, a különböző jelentések megállapításában Bába Barbara és Nemes Magdolna Magyar földrajzi köznevek tára (FKnT.) és Szabó T. Attila Erdélyi magyar szótörténeti tára (SzT.) nyújtotta a legtöbb segítséget.

A *Nád-karé* név esetében a *karé* vagy *karaj* első jelentése 'félköríves talajkiemelkedés', 'a völgy felső részét képező, félkörben beléereszkedő hegyoldal'. A második jelentésen pedig 'valaminek a széle', 'falnak a széle' vagy 'vízpart'. Az általam lejegyzett név esetében az első jelentést kell figyelembe venni, ugyanis a *Nád karé* egy kiemelkedett sík területet jelöl. A *hegy* köznévnek (az én adattáramban a *Szép-hegy* adatban jelenik meg) számos, egymással összefüggő jelentése van, azonban itt csak a leggyakoribbakat sorolom fel. Eszerint első jelentése egy 'dombnál is magasabb és meredekebb földfelszíni kiemelkedés', második jelentésében 'a község hegyen fekvő részét' jelöli, egy harmadik jelentésében 'dombot', illetve negyedik jelentésében 'vizenyős, mocsaras területből kiemelkedő kisebb halmot' jelent. A *Szép-hegy* esetében a harmadik, azaz 'domb' jelentését vesszük figyelembe. A *hágó* utótag (lásd a *Kárba-hágó* adatot) első jelentése 'meredek hegyoldal, illetve a rajta vezető út', második jelentésében 'bevágás a hegygerincen, amelyen út vezet át', valamint harmadik jelentésében 'dombot' jelöl. A *Kárba hágó* helynévre leginkább az első jelentést lehet vonatkoztatni. Az *Orotvány* helynév kiinduló formája az *irtvány* szó alakváltozata, amelynek jelentése 'szántóterület, amelyet az erdő kiirtásával nyertek'. Az *Ördög-ereszkedő* név *ereszkedő* utótagjának első jelentése 'lejtős terület', míg a második jelentése 'enyhébb vagy erősebb lejtésű utat' jelöl. Ezen helynév esetében a második jelentést kell figyelembe vennünk.

A *rét* földrajzi köznevet több helynév is tartalmazza, például: a *Depsői-rét*, *Dálnok rétje*, *Sándor rétje* nevek. Első jelentésében a *rét* szó jelenthet 'vizinövényekkel benőtt, lápos, mocsaras, vizenyős területet' vagy 'legelőnek, szántónak alacsonyabban fekvő, kissé vizenyős részét', második jelentése 'áradáskor víz alá kerülő terület, ártér', egy harmadik jelentésében 'fűvel benőtt területet' vagy 'széna termesztésére használt területet', valamint negyedik jelentésében 'szántóföldet' is jelölhet. A *Depsői-rét* elnevezés esetében a negyedik jelentést, a *Dálnok-rétje* esetében a másodikat, azaz 'árteret' jelölő jelentését, illetve a *Sándor rétje* esetében a harmadik jelentést vehetjük számításba. Ugyanígy a *mező* földrajzi köznév is több névben szerepel, például: a *Kis-mező*, *Szép-hegy-mező*, *Bodza mezeje* helynevekben. A *mező* első jelentésében jelentheti 'a

falu külterületét’, ’a falu határában levő szántóterületet’, ’legelőt’ vagy ’kaszálót’, második jelentésében pedig ’havasi rétet, tisztást’. A *Kis-mező* helynév esetében szántóföldet, a *Szép-hegy-mező* név esetében legelőt, a *Bodza mezeje* elnevezés esetében pedig kaszálót jelöl a *mező* szó. Ezen három helynév esetében az azonos utótag eltérő területekre való utalása feltételezhetőleg abból fakadhat, hogy valamikor azonos típusú területeket jelöltek, ám idővel a területek kihasználtsága megváltozott, az elnevezés pedig megmaradt. A *láb* utótag számos helynévben feltűnt, például: a *Német-kút lábja*, *Rész-láb*, *Temető-láb*, *Tanya-láb*, *Dálnok pataka felé menő láb* nevekben. Első jelentésben ’dűlőt vagy annak részét’, ’földterület vagy udvar hátsó részét’, ’földterület vagy telek alsó részét’, valamint ’mélyen fekvő földterületet’ jelöl. Második jelentése ’valaminek az alsó része’, ’hegy vagy domb alja’, illetve egy harmadik jelentése ’területnek a szélét’ jelöli. Mind az öt helynév esetében a *láb* utótag az adott terület szélére, aljára utal. Helynévgyűjteményemben legtöbbször előforduló földrajzi köznév a *tag*, mely utótagként a következő nevekben jelenik meg: *Veres-tag*, *Fesz-tag*, *Györbíró-tag*, *Bodor-tag*, *Deák-tag*, *Forró-tag*, *Imre tanító tagja*, *Kocsis Samu-tag*, *Külle-tag*, *Nagy Mócsi-tag*. A *tag* első jelentése ’tagosított, művelés alatt levő határ egyben levő darabja’, ’dűlőnél kisebb vagy nagyobb vagy azzal megegyező nagyságú földterület’, ’tanya körüli birtokrész’, valamint ’egy birtokoshoz tartozó szántó’. Második jelentése ’határrész’, egy harmadik jelentésében lehet ’összefüggő erdőgazdasági terület’, illetve egy negyedik jelentésben ’tanyát, uradalmi majort’ jelölhet. A fent felsorolt tíz szántóföldet jelölő helynév esetében az első, azon belül is az ’egy birtokoshoz tartozó szántó’ jelentést kell figyelembe venni, mivel a nevek előtagjai mind családneveket jelölnek. Nem utolsósorban meg szeretném említeni azt az egyetlen olyan adatot, amely a régi nyelvben földrajzi köznév volt, mára azonban kiesett a szóhasználatból. Ez a *Fekete-ügy* adat utótagja, amely eredetileg ’folyó’ jelentéssel bírt.

A felsorolt adatok tökéletesen bizonyítják a fentebb bemutatott jellemzőket. Mindegyik helyet jelentő közsőra vezethető vissza, olyan területeket jelölnek, amelyek helynévvel is megjelölhetőek, szófajiságukat tekintve pedig mindegyik főnév. Összességében elmondható, hogy a legtöbb földrajzi köznév többjelentésű szó. Jelentésük tulajdonnévvé válásukat követően konkretizálódik. Ezen jelentés általában nem következtethető ki pusztán a névből, hanem a név szerkezetéből, a név és az objektum közötti kapcsolatból, illetve az adatközlők elbeszéléséből válik felismerhetővé az adat jelenlegi vagy valamikori jelentése.

Összegzés

Lécfalva helyneveinek névfajták szerinti csoportosításával, valamint a nevekben előforduló földrajzi közneveinek elemzésével a település helynévrendszerét kívántam ismertetni. A helynevek megoszlása tükrözi a település természetföldrajzi viszonyait, illetve a területi kihasználtságát. A legnépesebb tábor a szántóföldek és határrészek nevei alkotják, mivel a lécfalvi lakosok megélhetésének egyik alapja a mezőgazdálkodás. Mindemellett a domborzati nevek a település természetföldrajzi viszonyait mutatják meg, amely a terület elhelyezkedése alapján meglehetősen változatos: síkságokkal, dombokkal és árkokkal tarkított. A helynevek elemzése arra is rámutatott, hogy szerkezetükben a földrajzi köznevek, valamint személynévek jelennek meg a legtöbb helynévben.

Jelen dolgozatom további vizsgálatokhoz kíván kiindulópontot nyújtani. További célom a földrajzi köznevek még teljesebb körű vizsgálata, illetve a névanyaggal összefüggően a lécfalvi nyelvjárás részletesebb vizsgálata, mivel itt csupán egy megjegyzés erejéig tértem ki erre a kérdésre. Ez természetesen már a dialektológia területét érintené, azonban hozzájárulhatna a lakosok névhasználatának közelebbi megismeréséhez.

Bibliográfia

- Bodor Antal 1918. Lécfalva a háborúban. Egy székely község monográfiája. In.: *Magyar Gazdák Szemléje*. 1918. 23. évfolyam. 150–162.
- Bába Barbara 2013. Földrajzi köznevek mint lexikális helynévformánsok. In.: *Magyar Nyelvjárások*. 51. 103–110.
https://epa.oszk.hu/02200/02298/00051/pdf/EPA02298_mnyj_51_103-110.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 04. 11.)
- Bába Barbara 2016. *Földrajzi köznevek térben és időben*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen. 20–32. <https://mek.oszk.hu/16400/16459/16459.pdf> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Bába Barbara–Nemes Magdolna 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. Debreceni Egyetemi Kiadó. <https://mek.oszk.hu/13100/13110/13110.pdf> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Coriolan Suciú 1967. *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*. I. 355. Editura Academiei Republicii Socialiste România. https://biblioteca-digitala.ro/reviste/carte/SUCIU-CORIOLAN_Dictionar-istoric-localitatilor-Transilvania_vol-I_a-n_1966.pdf (utoljára megnyitva: 2025. 04. 11.)
- EKFT. = Erdély – Első Katonai Felmérés (1769–1773).
<https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-transylvania> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- E. Nagy Katalin–Szilágyi-Varga Zsuzsa–Kis Tamás 2022. *Bevezetés a helynévkutatásba*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
https://mnhp.unideb.hu/kutatasi_segedletek/bevhnkut/index.htm (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Erdélyi Lajos 1906. A háromszéki nyelvjárásról. In.: *Nyelvtudományi közlemények*. 1906. 36. kötet. 3–4. füzet. 309–344.
https://epa.oszk.hu/04100/04182/00117/pdf/EPA04182_nyelvtudomany_i_kozlemenyek_1906_3-4_309-344.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- F. Györbíró Gabriella 1993. Kálnok és Lécfalva helynevei. In.: *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*. 1993. 37. 200–204. http://sztanyi.ro/download/NYIRK_1993_1-2_k.pdf (utoljára megnyitva: 2025. 04. 13.)
- HKFT. = Habsburg Birodalom – Harmadik Katonai Felmérés (1:75000). (1869–1887).
<https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)

- Hnt. 1893, 1907 = Magyarország helységnévtára a megfelelő évből. Budapest.
<https://archive.org/details/magyarorszghel00dvor>,
<https://archive.org/details/amagyarszentkor00minigoog> (utoljára megnyitva: 2025. 04. 11.)
- Hoffmann István 2007. *Helynevek nyelvi elemzése*. Második kiadás. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
<https://mnytud.arts.unideb.hu/sorozat/helynev/hnnyel.pdf> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Kisgyörgy Zoltán 2023. Galat, Korpács és Depső. In.: *Háromszék*. 2023. október. 25.
<https://www.3szek.ro/load/cikk/161411/galat-korpacs-es-depso> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Kiss Lajos 1988. *Földrajzi köznevek etimológiai szótára*. I–II. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Lipszky János 1804–1810. *A Magyar Királyság és társországi térképe és névtára*.
- MÁT. = Magyarország Általános Térképe. 1910.
https://maps.arcanum.com/hu/map/magyarorszag_1910-fok (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- MKF. = Magyarország Katonai Felmérése. 1914. <https://maps.arcanum.com/hu/map/hungary1941>
 (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- MKFT. = Magyar Királyság – Második Katonai Felmérés (1819–1869).
<https://maps.arcanum.com/hu/map/secondsurvey-hungary> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Orbán Balázs 2002. *Kiegészítések A Székelyföld leírásához*. I. Charta. Sepsiszentgyörgy.
https://mek.oszk.hu/17000/17069/pdf/17069_1.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Pesty Frigyes Helynévgyűjteménye 1864. Székelyföld és Térsége I. 84.
https://mek.oszk.hu/16300/16363/pdf/16363_1.pdf (utoljára megnyitva: 2025. 04. 11.)
- Romsics Ignác 2019. Magyar rebellisek: székely lófők és közsabadok. In.: *Erdélyi Krónika*. 2019. május. 30. <https://erdelyikronika.net/2019/05/30/magyar-rebellisek-szekely-lofok-es-kozsabadok/> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Szabó Károly (szerk.) 1890. Székely oklevéltár. III. 1270–1571. Székely Történelmi Pályadíj-alapra Felügyelő Bizottság, Kolozsvár. 314. https://adatbank.ro/html/alcim_pdf5296.pdf
 (utoljára megnyitva: 2025. 04. 13.)
- Szilágyi-Varga Zsuzsa 2023. *A bihari Felső-Hegyköz helynevei*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen. https://mnynk.unideb.hu/publikaciok/szvzs_bihari_felső-Hegykoz_helynevei.pdf
 (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)
- Vistai András János. Tekintő – erdélyi helynévkönyv. II. 606–619.

https://adatbank.ro/html/cim_pdf2583.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 04. 13.)

Weboldalak és online források:

Nagyborosnyó = Nagyborosnyó község hivatalos weboldala:

<https://nagyborosnyo.ro/index.php/hu/lecfalva> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)

Népszámlálás-adatbank = Varga E. Árpád. Erdély etnikai és felekezeti statisztikája a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011. Varga E. Árpád 2002-től kiegészített adatsorai.:

<https://nepszamlalas.adatbank.ro/?pg=etnikai&id=62> (utolsó megnyitás: 2025. 04. 10.)

Mellékletek

1. Melléklet: Lécfalva település helynévszótára

[Lécfalva helynévszótára.pdf](#)